

คุณลักษณะความพลเมืองที่ดีของครูบาเจ้าศรีวิชัย

Characteristics of good citizenship of Kruba Chao Sriwichai

ปรีชา ศรีสอนใจ Precha.Srisonjai

อาเดช อุปนันท์ Ardej Upanan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Prechasrisonjai@gmail.com

บทคัดย่อ

ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นหนึ่งในอริยบุคคลที่เชื่อว่าท่านมุ่งเป้าหมายอย่างสูงสุดอยู่ที่พระนิพพานตามแนวพระพุทธศาสนาทำให้ท่านมีหลักการปฏิบัติตนที่ดี น่าเคารพเลื่อมใส และเป็นที่ยิ่งแก่ชาวพุทธไทยภาคเหนือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น ความเป็นพลเมืองที่ดีของครูบาเจ้าศรีวิชัยได้ปรากฏภาพลักษณ์อย่างโดดเด่นเฉพาะ เช่น คุณลักษณะการเป็นต้นบุญหรือนักบุญอย่างเหมาะสมในการเป็นนักสร้างคน สร้างวัด และสร้างสังคมแห่งความสุขในสังคมภาคเหนือ การดำรงตนให้น่าเลื่อมใสศรัทธาในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และการยึดมั่นในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ซึ่งคุณลักษณะความพลเมืองที่ดีของครูบาเจ้าศรีวิชัยเหล่านี้ล้วนแล้วปรากฏบนพื้นที่บนฐานสังคมไทยภาคเหนือที่สามารถตรวจสอบความจริงต่าง ๆ ได้อย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมาและมีความชัดเจน ทั้งนี้ ความเป็นพลเมืองที่ดีของครูบาเจ้าศรีวิชัยยังปรากฏหลักฐานมากมายทั้งในรูปแบบงานวิจัย บทความวิชาการ หนังสือ ภาพวาด ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และร่องรอยการทำงานในช่วงอายุที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ทำให้ชาวพุทธไทยภาคเหนือทั้งหลายยกย่องท่านให้อยู่ในฐานะ ครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือ ครูบาผู้ยิ่งใหญ่กว่าบรรดาครูบาทั้งหลาย

คำสำคัญ : ความพลเมืองที่ดี, ครูบาเจ้าศรีวิชัย.

Abstract

Kruba Chao Srivichai was one of the noble men who believed that his highest goal was at Nirvana according to Buddhism. As a result, he had good conduct, respectful, dependable for Northern Thai Buddhists from the past to the present.

Therefore, the good citizenship of Kruba Chao Srivichai had appeared in a distinctive image, such as the qualification of holy man or a saint appropriately for being a man-maker, building temple and society of happiness in northern society by conducting oneself for veneration, faith as a monk in Buddhism and adherence to the disciplines strictly. These qualities of good citizenship of Kruba Chao Srivichai were all appearances in the area on the Northern Thai society base that can be examined the truth openly, straightforwardly and clearly. However, the good citizenship of Kruba Chao Srivichai was also a lot of evidences in the research model.

Scholarly articles, books, paintings, sculptures, architecture and traces of his work during his lifetime, causing Northern Thai Buddhists to praise him as Kruba Chao Srivichai or Kruba was greater than all Kruba

Keywords: Good Citizenship, Kruba Chao Srivichai.

บทนำ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “พลเมือง” “วิถี” และ “ประชาธิปไตย” ไว้ดังนี้ พลเมือง หมายถึง ประชาชน ราษฎร ชาวประเทศ วิถีหมายถึงสาย แนวถนนทางประชาธิปไตย หมายถึง ระบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่ การถือเสียงข้างมาก เป็นใหญ่ ดังนั้น คำว่า “พลเมืองที่ดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย” หมายถึง พลเมืองที่มีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและคุณธรรมของศาสนา มีหลักการทางประชาธิปไตยในการ ดำรงชีวิต พลเมือง หมายถึง คนที่มีสิทธิและหน้าที่ในฐานะประชาชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง หรือ ประชาชนที่อยู่ภายใต้ผู้ปกครองเดียวกัน มักมีวัฒนธรรมเดียวกัน เช่น คนไทยทุกคนควรทำตัวเป็น พลเมืองดี คือนอกจากตระหนักถึง สิทธิของตนเองแล้ว ยังต้องทำหน้าที่ที่กฎหมายรัฐธรรมนูญกำหนด และปฏิบัติตนให้เป็น ประโยชน์ต่อสังคม โดยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนา สังคมและ ประเทศชาติเพื่อให้เป็นสังคมและเป็นประเทศประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ตามหลักการ ทางประชาธิปไตย กล่าวโดยสรุป คำว่า “พลเมือง” มีความแตกต่างจากคำว่า “ประชาชน” และ “ราษฎร” ตรงที่ว่าพลเมืองจะแสดงออกถึงความกระตือรือร้นในการรักษาสีตต่าง ๆ ของตน รวมถึง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการแสดงออกซึ่งสิทธิ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, มปป. : 1)

ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็เฉกเช่นเดียวกันที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองอย่างสูงสุดที่สามารถเป็นต้นแบบให้กับพลเมืองล้านนามาตั้งแต่ท่านยังมีชีวิตอยู่จนมีอิทธิพลต่อคนในปัจจุบันให้มีพฤติกรรมและข้อวัตรปฏิบัติตามคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทย ซึ่งท่านมีนามเดิม “ดินเพื่อน” หรือ “อินตาเพื่อน” หรือ “ฟูฮ้อง” เกิดวันอังคารที่ 11 มิถุนายน 2421 ตรงกับปีชวด ที่ บ้านปาง ตำบลศรีวิชัย (เดิมเรียกตำบลแม่ตืน) อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และมรณภาพเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2482 ปีชวี่ “พ่อควาย” มีเชื้อสายยางแดง (กะเหรี่ยงแดง) มารดาชื่อ “แม่อุสา” มีเชื้อสายไทยของ พ่อควายสืบเชื้อสายมาจาก “หมื่นผาบ” หมอคล้องช้างของเจ้าหลวงดาราดีเรรัตนไพโรจน์ ดินเพื่อนบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ 17 ปี และอุปสมบทเมื่ออายุ 21 ปีที่วัดบ้านโฮ้งหลวง โดยมีพระอุปัชฌาย์ชื่อ “ครูบา สมณะ” ได้รับฉายาว่า “สิริวิโยภิกขุ” หรือพระศรีวิชัย เพราะการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่ยอมรับของชาวล้านนาและคนไทยทั่วประเทศ เนื่องมาจากคุณลักษณะที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้ *ประการแรก* เนื่องมาจากวัตรปฏิบัติอันเคร่งครัด *ประการที่สอง* ท่านเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ด้านศาสนา ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อยุคปฏิรูปการปกครองในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-6 ระหว่างการยืนหยัดคุณค่าของ “จิตวิญญานล้านนา” จนประชาชนชาวล้านนากล้วยยกย่องว่าท่านคือ นักบุญ หรือ “ตนบุญแห่งล้านนา” *ประการที่สาม* ท่านได้สืบทอดศาสนทายาทไว้จำนวนมากโดยเฉพาะชาวเขาวาดอย ผู้ด้อยโอกาส ยากไร้ทางไกลความเจริญ ไม่มีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและเคยนับถือศาสนาผีหรือลัทธิบูชาญี่มาก่อน น้อมนำให้เข้ามาสู่ร่มกาฬพัศตวรรษนับจำนวนไม่ถ้วน จนได้รับการขนานนามจากชาวกะเหรี่ยงว่าเป็น “พระโพธิสัตว์ศรีอาริยมตไตรย” *ประการที่สี่* ท่านมุ่งมั่นที่จะประกาศพระธรรมเผยแผ่คำสอนขององค์พระศาสดาด้วยการจาริกเทศนาธรรมแก่ชาวบ้าน ทั้งชาวเมือง และชุมชนทุรกันดารจนได้รับฉายาอีกหนึ่งฉายาว่า “ครูบาหลวง” หมายถึงเป็นภิกษุที่ยิ่งใหญ่ และประการที่ห้า ท่านเป็นผู้นำในการก่อสร้างปฏิสังขรณ์โบราณสถานถาวรวัตถุจำนวนมากจากผู้เลื่อมใสศรัทธามาช่วยเหลือโครงการแต่ละแห่งให้บรรลุผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว ทำให้ท่านได้รับฉายาอีกนามว่า “ครูบา หันใจ” นอกจากนี้ ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นผู้ที่รู้จัก “เลือกรับและปรับใช้” สถาปัตยกรรมรูปแบบต่าง ๆ ระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษที่เป็นเสมือนรากเหง้าและจิตวิญญานของชาวล้านนาจนกลายเป็นกลายเป็นสุนทรียศาสตร์ใหม่ ซึ่งเรียกกันว่า “กระบวนแบบครูบาเจ้าศรีวิชัย” สืบสานต่อย้ำ ต่อโดยครูบาภิษยชาวปี และครู

บาชัยยะวงศาพัฒนาสองลูกศิษย์เอกแห่งเมืองลี้ ส่งอิทธิพลต่อวงการก่อสร้างสิ่งกสิณาสนะทั่วภาคเหนือตอนบน ตั้งแต่ช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 จนถึงปัจจุบัน(เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562 : 107-108)

ดังนั้น ครูบาเจ้าศรีวิชัยได้สร้างคุณค่าของสังคมล้านนาอย่างมหาศาลทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมจนกลายเป็นวิถีทางวัฒนธรรม และอารยธรรมให้กับประชาชนไทยภาคเหนือและประเทศเมียนมาบางส่วน แต่ถึงอย่างไรก็ตามความพลเมืองของครูบาเจ้าศรีวิชัยมิได้หยุดอยู่เพียงปัจจุบัน แต่ยังคงส่งมอบคุณลักษณะความพลเมืองให้กับสังคมไทยอย่างต่อเนื่องและทรงอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความประพฤติในฐานะผู้วางรากฐานความพลเมืองที่ดีตามหลักศีลธรรมและคุณธรรมของพระพุทธศาสนา

ประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย

ครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักกันทั่วไปโดยเฉพาะในเขตล้านนาว่าเป็น "ตนบุญ" หรือ "นักบุญ" อันมีความหมายเชิงยกย่องว่าเป็นนักบวชที่มีคุณสมบัติพิเศษ อาจพบว่ามีกรเรียกอีกว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัย พระครูบาศรีวิชัย ครูบาศีลธรรม หรือ ทูเจ้าสิริ (อ่าน "ตุ้เจ้าลิลิ") แต่พบว่าท่านมักเรียกตนเองเป็น พระชัยยาภิกขุ หรือ พระศรีวิชัยชนะภิกขุ เดิมชื่อ เพื่อน หรือ อินท์เพื่อน บ้างก็ว่า อ้ายฟ้าร้อง เนื่องจากในขณะที่ท่านถือกำเนิดนั้น ปรากฏฝนฟ้าคะนองอย่างหนัก ส่วนอินท์เพื่อนนั้น หมายถึง การเกิดกัมปนาทหวั่นไหวถึงสวรรค์ หรือ เมืองของพระอินทร์ ท่านเกิดในปีชวด เดือน 9 เหนือ (เดือน 7 ของภาคกลาง) ขึ้น 11 ค่ำ จ.ศ. 1241 เวลาพลบค่ำ ตรงกับวันอังคารที่ 11 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2421 ที่หมู่บ้านชื่อ "บ้านปาง" ตำบลแม่ตืน อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ท่านเป็นบุตรของนายควาย นางอุสา มีพี่น้องทั้งหมด ๕ คน มีชื่อตามลำดับ คือ 1. นายไหว 2. นางอวน 3. นายอินท์เพื่อน (ครูบาศรีวิชัย) 4. นางแว่น และ 5. นายทาทั้งนี้ นายควายบิดาของท่านได้ติดตามผู้เป็นตาชื่อ หมื่นปราบ (ผาบ) ซึ่งมีอาชีพเป็นหมอล้องช้าง ของเจ้าหลวงดาราดีเรกฤทธิ์ไพโรจน์ (เจ้าผู้ครองนครลำพูนองค์ที่ 7 ช่วง พ.ศ. 2414-2431) ไปตั้งครอบครัวบุกเบิกที่ทำกินอยู่ที่บ้านปาง บ้านเดิมของนายควาย อยู่ที่บ้านสันป่ายางหลวง ทางด้านเหนือของตัวเมืองลำพูน

สมัยที่ครูบาศรีวิชัย หรือนายอินท์เพื่อน ยังเป็นเด็กอยู่นั้น หมู่บ้านดังกล่าวยังกันดารมาก มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่มาก โดยเฉพาะชาว ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในช่วงนั้นบ้านปางยังไม่มีวัดประจำหมู่บ้าน จนกระทั่งเมื่อนายอินท์เพื่อนมีอายุได้ 17 ปี ได้มีพระภิกษุรูปหนึ่งชื่อ **ครูบาขัตติยะ** (ชาวบ้านเรียกว่า ครูบาแค้นแคะ เพราะท่านเดินขาเกแปลก) เดินธุดงค์จากบ้านป่าซาง

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิถีครูบา กับการแก้ปัญหาวิกฤตโลก”

(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566

ผ่านมาถึงหมู่บ้านนั้น ชาวบ้านจึงนิมนต์ท่านให้อยู่ประจำที่บ้านปาง แล้วชาวบ้านก็ช่วยกันสร้างกุฏิชั่วคราวให้ท่านจำพรรษา ในช่วงนั้นเด็กชายอินท์เพื่อนได้ฝากตัวเป็นศิษย์ และเมื่ออายุได้ 18 ปีก็ได้บรรพชาเป็นสามเณร ที่อารามแห่งนี้ โดยมีครูบาชัตติยะเป็นพระอุปัชฌาย์ 3 ปีต่อมา (พ.ศ. 2442) เมื่อสามเณรอินท์เพื่อนมีอายุย่างเข้า 21 ปี ก็ได้เข้าอุปสมบทในอุโบสถวัดบ้านโฮ้งหลวง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน โดยมีครูบาสมณะ วัดบ้านโฮ้งหลวง เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับนามฉายาในการอุปสมบทว่า สิริวิชโยภิกขุ มีนามบัญญัติว่า พระศรีวิชัย ซึ่งบางครั้งก็พบว่าเขียนเป็น สรีวิไชย สิริวิ หรือ สรีวิชัย

ช่วงอุปสมบทแล้ว สิริวิชโยภิกขุก็กลับมาจำพรรษาที่อารามบ้านปางอีก ๑ พรรษา จากนั้นได้ไปศึกษากัมมัฏฐานและวิชาอาคมกับครูบาอุปละ วัดดอยแต อำเภอมะเข่ จังหวัดลำพูน ต่อมาได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์ของครูบาวิดตอยคำอีกด้วย และอีกท่านหนึ่งที่ถือว่าเป็นครูของครูบาศรีวิชัยคือ ครูบาสมณะ วัดบ้านโฮ้งหลวง ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่าน

ครูบาศรีวิชัยรับการศึกษาจากครูบาอุปละ วัดดอยแตเป็นเวลา 1 พรรษาก็กลับมาอยู่ที่อารามบ้านปางจนถึง พ.ศ. 2444 (อายุได้ 24 ปี พรรษาที่ 4) ครูบาชัตติยะได้จาริกออกจากบ้านปางไป (บางท่านว่ามรณภาพ) ครูบาศรีวิชัยจึงรักษาการแทนในตำแหน่งเจ้าอาวาส และเมื่อครบพรรษาที่ 5 ก็ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง จากนั้นก็ได้ย้ายวัดไปยังสถานที่ที่เห็นว่าเหมาะสมคือบริเวณเนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งวัดบ้านปางในปัจจุบัน เพราะเป็นที่วิเวกและสามารถปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี โดยได้ให้ชื่อวัดใหม่นี้ว่า วัดจอมสรีทรายมูลบุญเรือง แต่ชาวบ้านทั่วไปยังนิยมเรียกว่า วัดบ้านปาง ตามชื่อของหมู่บ้าน (อุดม รุ่งเรืองศรี,ออนไลน์)

ภายหลังจากการอุปสมบท ครูบาศรีวิชัยเป็นผู้มีศีลาจารวัตรทั้งงามและเคร่งครัด โดยที่ท่านงดการเสพ หมากรู เมียง บุหรี่ โดยสิ้นเชิง ท่านงดฉันเนื้อสัตว์ตั้งแต่เมื่ออายุได้ 26 ปี และฉันอาหารเพียงมือเดียว ซึ่งมักเป็นผักต้มใส่เกลือกับพริกไทเล็กน้อย บางทีก็ไม่ฉันข้าวทั้ง 5 เดือน คงฉันเฉพาะลูกไม้หัวมันเท่านั้น นอกจากนี้ท่านยังงดฉันผักตามวันทั้ง 7 คือ วันอาทิตย์ ไม่ฉันผักแพง, วันจันทร์ ไม่ฉันแตงโมและแตงกวา, วันอังคาร ไม่ฉันมะเขือ, วันพุธ ไม่ฉันใบแมงลัก, วันพฤหัสบดี ไม่ฉันกล้วย, วันศุกร์ ไม่ฉันเตา (อ่าน"เตา"-สาหร่ายน้ำจืดคล้ายเส้นผมสีเขียวชนิดหนึ่ง), วันเสาร์ ไม่ฉันบอน นอกจากนี้ผักที่ท่านจะไม่ฉันเลยคือ ผักบุ้ง ผักปลอด ผักเปลว ผักหมากซึกา ผักจิก และผักเหือด-ผักอี(ไปไม้เลียบอ่อน) โดยท่านให้เหตุผลว่า ถ้าพระภิกษุสามเณรรูปใดงดได้ การบำเพ็ญกัมมัฏฐานจะเจริญก้าวหน้า ผิวพรรณจะเปล่งปลั่ง ธาตุทั้ง 4 จะเป็นปกติ ถ้าชาวบ้านงดเว้นแล้วจะทำให้การถือ

คาถาอาคมดึก ครูบาศรีวิชัยมีความปรารถนาที่จะบรรลุธรรมะอันสูงสุดดังปรากฏจากคำอธิษฐานบารมีที่ท่านอธิษฐานไว้ว่า “...ตั้งปรารถนาขอให้ได้ถึงธรรมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว...” และมักจะปรากฏความปรารถนาดังกล่าวในตอนท้ายของคัมภีร์โบลานที่ท่านสร้างไว้ทุกเรื่อง อีกประการหนึ่งที่ทำให้ครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักและอยู่ในความทรงจำของชาวล้านนาคือการที่ท่านเป็นผู้นำในการสร้างทางขึ้นสู่วัดพระธาตุดอยสุเทพโดยพลังศรัทธาประชาชนเป็นจำนวนมาก ทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ ซึ่งใช้เวลาสร้างเพียง 5 เดือนเศษ โดยไม่ใช้งบประมาณของรัฐ แต่เรื่องที่ทำให้ครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักกันใน ระยะเวลาสั้นเกิดเนื่องจากการที่ท่านต้องอธิกรณ์ ซึ่งระเบียบการปกครองสงฆ์ตามจารีตเดิมของล้านนานั้นให้ความสำคัญแก่ระบบหมวดอุโบสถ หรือ ระบบหัวหมวดวัด มากกว่า และการปกครองก็เป็นไปในระบบพระอุปัชฌาย์อาจารย์กับศิษย์ ซึ่งพระอุปัชฌาย์รูปหนึ่งจะมีวัดขึ้นอยู่ในการดูแลจำนวนหนึ่งเรียกว่าเจ้าหมวดอุโบสถ โดยคัดเลือกจากพระที่มีผู้เคารพนับถือและได้รับการยกย่องว่าเป็น ครูบา ซึ่งหมายถึงพระภิกษุที่ได้รับความยกย่องอย่างสูง ดังนั้นครูบาศรีวิชัยซึ่งมีชื่อเสียงอยู่ในขณะนั้นจึงอยู่ในตำแหน่งหัวหมวดพระอุปัชฌาย์ โดยฐานะเช่นนี้ ครูบาศรีวิชัยจึงมีสิทธิ์ตามจารีตท้องถิ่นที่จะบวชกุลบุตรได้ ทำให้ครูบาศรีวิชัยจึงมีลูกศิษย์จำนวนมาก และลูกศิษย์เหล่านี้ก็ได้เป็นฐานกำลังที่สำคัญของครูบาศรีวิชัยในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ (ศราวุธ เชื้อนคำ, มปป., ออนไลน์)

ท่านครูบาปฏิบัติ ตามแนวของพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทใหม่ผสมกับนิกายยง ซึ่งบางอย่างต่างจากนิกายอื่นๆ เช่น การนุ่งห่มที่เรียกว่า กุมผ้าแบบรัดอก สวมหมวก(ว่อม) แขนวลูกประคำ ถือไม้เท้าและพัด ซึ่งยึดธรรมเนียมมาจากวัดดอยเตด โดยอ้างว่าสืบวิธีการนี้มาจากลังกา โดยมีคำสอนสำคัญ ๆ ดังนี้

1) เครื่องประดับขัตติยนารีทั้งหลาย มีแก้วแหวนเงินทอง เป็นต้นหนักามคุณ เหมือนดั่งน้ำผึ้งแช่ยาพิษ สำหรับนำความทุกข์มาใส่ตัวโดยบมีประโยชน์สิ่งใดเลย แม่น้ำคงคา ยมนา อีรวดี มหิ มหาสรพุ ซึ่งเป็นแม่น้ำใหญ่ทั้ง 5 แม่น้ำนี้ แม่น้ำจักเอามาอาบให้หมดทั้ง 5 แม่น้ำ ก็บ่ อาจจะล้างบาป คือความเดือดร้อนภายในให้หายได้

2) ลมฝนลูกเห็บ แม่น้ำจะตกลงมาหลายท่า เย็นและหนาวสักปานใด ก็บ่อาจเย็นเข้าไปถึงภายในให้หายจากความทุกข์เวทนาได้

3) ศีล 5 เป็นอริยทรัพย์ เป็นต้นเหตุแห่งความบริสุทธิ์ เป็นน้ำทิพย์สำหรับล้างบาป คือความเดือดร้อนภายในให้หายได้ เมื่อศีลบริสุทธิ์แล้ว สมาธิ ความตั้งมั่นก็จะมีมา แล้วให้ปลูกปัญญา ปัญญา

ก็จักเกิดมีขึ้นได้ คือ ให้หมั่นรำลึกถึงตัวตนอยู่เสมอว่า บิไซ่ตัว บิไซ่ตน จนเห็นแจ้งด้วย ปัญญาของตน จึงเป็นสมุทฺธเหตุประหानกิเลสหมดแล้ว จิตเป็นวิมุตติหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งมวลได้

ครูบาศรีวิชัยถึงแก่มรณภาพเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2481 ที่วัดบ้านปาง ขณะมีอายุได้ 60 ปี 9 เดือน 11 วัน และตั้งศพไว้ที่วัดบ้านปางเป็นเวลา 1 ปี บางท่านก็ว่า 3 ปี จากนั้นได้เคลื่อนศพมาตั้งไว้ที่วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน จนถึงวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2489 จึงได้รับพระราชทานเพลิงศพ เมื่องานพระราชทานเพลิงศพเสร็จสิ้นจึงได้มีการแบ่งอัฐิของท่านไปบรรจุไว้ตาม ที่ต่าง ๆ เช่น ที่วัดจามเทวีจังหวัดลำพูน วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระแก้วดอนเต้า จังหวัดลำปาง วัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา วัดพระธาตุซ่อแฮ จังหวัดแพร่ และที่วัดบ้านปาง จังหวัดลำพูน อันเป็นวัดดั้งเดิมของท่าน เป็นต้น (พระมหาสง่า ชีรสวโร ไชยวงศ์, มปป, ออนไลน์)

สรุปได้ว่า ครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ชื่อที่ลูกหลานชาวเชียงใหม่รู้จักกันเป็นอย่างดี แม้เวลาจะผ่านไปเกือบร้อยปีแล้วก็ตาม ความเลื่อมใสศรัทธาไม่เคยลดลง ยิ่งผ่านไบนานเท่าไร ศรัทธายังเพิ่มมากขึ้นทุกที...ทุกที ดูได้จากการที่มีผู้คนมาสักการบูชาอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัยอย่างไม่เคยขาดสาย นับว่าเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจชาวล้านนาที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งเลยทีเดียว ตลอดชั่วชีวิตของครูบาศรีวิชัย ท่านสร้างความดีและสร้างสาธารณประโยชน์ต่อผู้คนมากมาย วิกรรมของท่านยังเป็นที่จดจำอย่างไม่เสื่อมเลือน และยังเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชาวล้านนาได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบมา คุณงามความดีของท่านประเสริฐเลิศล้ำสมกับที่ใคร ๆ ต่างเรียกท่านว่านักบุญแห่งล้านนาไทยเป็นอย่างยิ่ง (พคิน อัครเดชธนโชติ, มปป. ออนไลน์) แต่ถึงอย่างไรก็ตามหากวิเคราะห์คุณค่าของความเป็นพลเมืองจะนัยยะมากมายที่สอดคล้องกับความเป็นพลเมืองของสังคมไทยและสังคมล้านนาโดยเฉพาะการยึดโยงจิตวิญญาณความเป็นล้านนาให้รักษาและสืบทอดกันต่อไปไว้ให้ลูกหลานจวบจนปัจจุบัน ซึ่งจะได้วิเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองต่อไป

คุณลักษณะความพลเมืองที่ดีของครูบาเจ้าศรีวิชัย

การเป็นพลเมืองของสังคมใดจะได้รับการพัฒนาและยกระดับการฝึกฝนอบรมให้สมาชิกทางสังคมมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับผู้นำที่สามารถชี้แนวทางให้กับคนในสังคมนั้นรับรู้ถึงความสำคัญ เช่น ด้านสังคม ความสามารถของพลเมืองที่ดีช่วยให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย สังคมมีการพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว มีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยใช้หลักเหตุผล ช่วยลดความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงในสังคม ด้านเศรษฐกิจ ความพลเมืองที่ดีจะประกอบสัมมาอาชีพสุจริต ดำเนินชีวิตประจำวันอยู่บนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความประหยัด อดออม ไม่ใช้จ่าย

เกินตัว และไม่ก่อหนี้ มีความร่วมมือจากทุกฝ่าย เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ และด้านปกครองความเป็นพลเมืองดีจะเป็นผู้ที่เคารพกฎหมาย ปฏิบัติตนตามวิถีประชาธิปไตย และรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ 1) เป็นบุคคลที่เคารพกฎหมาย 2) เป็นบุคคลที่เคารพสิทธิและเสรีภาพของตนเองและบุคคลอื่น 3) เป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่มีต่อครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก 4) เป็นบุคคลที่มีเหตุผล ใจกว้าง และรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นเสมอ 5) เป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน 6)มีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาของชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก หรือองค์กรที่ตนสังกัดอยู่ และ 7)มีส่วนร่วมใน กระบวนการทางการเมืองการปกครอง (ศุขาว์วัฒน ไชยสา, มปป.ออนไลน์) ดังนั้น ความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมจะต้องมีคุณลักษณะดังกล่าวโดยพฤติกรรมและเป้าหมายจะต้องสามารถรับรู้ได้โดยทั่วไป ดังครูบาเจ้าศรีวิชัยที่สามารถแสดงเจตจำนงต่าง ๆ ที่ชาวพุทธและประชาชนล้านนาสามารถหยิบยกขึ้นมาแสดงให้คนทั่วไปรับรู้ถึงความเป็นพลเมืองได้อย่างชัดเจนที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและคุณธรรมของพระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิต ดังนี้

1) การเป็นต้นบุญหรือนักบุญอย่างเหมาะสม เพราะความที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นต้นแบบของการทำตนเองและพัฒนาให้เป็นภิกษุแห่งบุญอย่างแท้จริงที่มองว่าหากพระสงฆ์สามารถพัฒนาตนเองและสร้างคุณค่าในสิ่งที่เป็ประโยชน์แก่ชาวบ้านจะช่วยให้เกิดเป็นอารยธรรมวิถีที่ถ่ายทอดไปยังสังคมในภาพรวมที่ช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาและสังคมให้เกิดความสุขดังที่เป็นเป้าหมายของพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นคำสอนเรื่องศีลธรรม คำสอนเรื่องสังคหวัตถุ คำสอนเรื่องการละโลกธรรม คำสอนเรื่องบุญบาป คำสอนเรื่องความเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเมื่อสรุปโดยภาพรวมเกี่ยวกับคำสอนและหลักปฏิบัติจะพบว่าอารยธรรมที่เด่นชัดมากที่สุดกล่าวคือ ความมีจิตสาธารณะ (Public Mind) เป็นผู้มีจิตอาสาพัฒนาทุกพื้นที่ที่ชาวบ้านต้องการความช่วยเหลือและความทุกข์อย่างไม่เลือกปฏิบัติอันนับเนื่องจนมาถึงปัจจุบันจนกลายเป็นอารยธรรมหลักของครูบาเจ้าศรีวิชัย (สามารถ บุญรัตน์, 2560 :106) ดังนั้น การมีวัตรปฏิบัติที่ดีของครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงเป็นพานรองรับบุญจากชาวพุทธที่เลื่อมใสศรัทธาต่อครูบาอย่างที่สุดจนได้รับฉายาว่า “นักบุญแห่งล้านนา” ด้วยความรักและความเคารพต่อพระพุทธศาสนาจึงทำให้ท่านได้ฝึกฝนตนเองให้อยู่ในวินัยและความถูกต้องของสังคม

2) การเป็นนักสร้างคน และศาสนทายาท โดยเฉพาะครูบาภิชัยชาวปี คนเมืองเหนือออกเสียงเป็น “ชาวปี” คือศาสนทายาทผู้สืบสานตำนาน “ต้นบุญแห่งล้านนา” ต่อจากครูบาเจ้าศรีวิชัย ใน

การดำเนินกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นแนวร่วมในการต่อต้านอำนาจจากสยามที่พยายามครอบงำวงการสงฆ์ล้านนา แม้จะเป็นพระปาผู้สมณะครองตนอย่างดีมาโดยตลอด แต่เนื่องจากความใกล้ชิดในฐานะศิษย์เอกคอยอุปฐากครูบาเจ้าศรีวิชัย จนได้รับยกย่องว่าเป็นเสมือน “มือขวา” เพื่อตัดวงจรแห่งมารผจญ นับเป็นครั้งสุดท้ายแห่งการครองผ้าไตรจีวร ในที่สุดครูบาอภิชัยชาวปี้ก็มองเห็นสังขารว่า “ไม่ว่าจะห่มเหลืองหรือห่มขาว ขอให้ยึดมั่นต่อคุณงามความดีเท่านั้น ความเป็นพระอยู่ที่ใจมิใช่อยูที่สีของจีวร” จากนั้นท่านได้ตั้งสัจจาจาว่าไม่ขอกลับคืนสู่ผ้าเหลืองชั่ววันริ้นทร์หลังจากที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยละสังขารไป ครูบาอภิชัยชาวปี้ได้กลายมาเป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชาวล้านนาแทนที่ เพราะมีวัตรปฏิบัติตามแนวทางที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยวางรากฐานไว้ให้ทุกประการ ครูบาอภิชัยชาวปี้ถึงแก่มรณกรรม เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2520 ชาวล้านนาถือว่าท่านเป็น “ตนบุญแห่งล้านนา” ผู้ที่มีความยิ่งใหญ่เป็นอันดับสองรองจากครูบาเจ้าศรีวิชัย (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562) นอกจากนี้ยังมีลูกศิษย์คนสุดท้ายที่พึงเสียชีวิตไปได้แก่ นายเมือง จินาจันทร์ อายุ 105 ปี ลูกศิษย์ครูบาศรีวิชัยคนสุดท้ายที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้เสียชีวิตลงอย่างสงบด้วยโรคชรา ที่บ้าน แม่ป๊อก หมู่ 10 ต.ศรีวิชัย อ.ลี จ.ลำพูนแม้ว่าจะท่านจะมีลูกศิษย์มากมายที่ยังที่อธิปถายอยู่จนถึงปัจจุบันทำให้พระสงฆ์ในยุคหลังแห่งสังคมล้านนามักจะมีวัตรปฏิบัติที่ไม่แตกต่างจากครูบาเจ้าศรีวิชัย เช่น การถือพัดใบตาล การใส่ลูกประคำ การนุ่งห่มจีวรสีรัก เป็นต้น ดังนั้น การกระทำดังกล่าวได้หล่อหลอมสมาชิกทางสังคมอันเป็นผู้ยึดโยงกับความเป็นพลเมืองที่ดีในสังคมล้านนาไทย

3) การสร้างวัด และบูรณปฏิสังขรณ์ งานบูรณปฏิสังขรณ์วัดของครูบาศรีวิชัยตั้งแต่ พ.ศ. 2447-2481 โดยการศึกษาครั้งนี้จะวิเคราะห์วิหารกลุ่มดังกล่าวจากกลุ่มตัวอย่าง 33 หลัง ที่กระจายอยู่ตามจังหวัดต่างๆ ในล้านนา ได้แก่ เชียงใหม่, ลำพูน, ลำปาง และพะเยา ครูบาศรีวิชัย เป็นหนึ่งในพระสงฆ์ที่เป็นที่รู้จักและเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนในล้านนามากที่สุดรูปหนึ่ง ผู้คนจำนวนมากมีความเชื่อว่าท่าน คือ “ตนบุญแห่งล้านนา” เหตุผลประการหนึ่งคือการที่ครูบาศรีวิชัยเดินทางไปบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสถานในล้านนาจำนวนมาก เช่น เจดีย์, วิหาร, อุโบสถ, หอไตร และอาคารอื่นๆ ในศาสนสถาน โดยเฉพาะการสร้างถนขึ้นวัดดอยสุเทพเป็นผลงานชิ้นเอกที่สำคัญ ครูบาศรีวิชัยได้เป็นผู้นำในการบูรณะโดยได้รับการสนับสนุนทั้งกำลังคนและกำลังทรัพย์จากชาวล้านนาที่มีความเลื่อมใสและศรัทธา จนกลายเป็นกระบวนการสำคัญในการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานที่มีความสำคัญทั่วดินแดนล้านนา (สุวพันธุ์ จันทรรราชติ, 2559) การสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ซึ่งถือเป็นกิจกรรมหลักที่สำคัญที่สุดในกระบวนการครูบาเจ้าศรีวิชัย โดยพุทธสถาปัตยกรรมทั้งหมด กอปร

ด้วย พระธาตุเจดีย์ วิหาร โบสถ์ หอธรรม(หอไตร) มณฑปรอยพระบาทและเสนาสนะอื่น ๆ รวมถึง สาธารณะประโยชน์ เช่น ถนน สะพาน โรงพยาบาล โรงเรียน เปรียบเสมือนการสร้างทานให้ผู้คนมาก ราบไห้วบูชา ได้มาใช้สอย ถือเป็นตัวแทนของผลบุญที่ใช้ในการบำเพ็ญเพียรบารมีอย่างหนึ่งของครูบา เจ้าศรีวิชัย (สามารถ บุญรัตน์, 2560 : 9) ดังนั้น การสร้างวัดและการปฏิสังขรณ์ตามจังหวัดต่าง ๆ ที่ ท่านเดินทางไปยังพื้นที่นั้นจะได้รับการซ่อมแซมและสร้างขึ้นใหม่จนกลายเป็นงานศิลปกรรมที่ได้รับการยึดถือและเป็นแบบของช่างปั้น ช่างเขียน ช่างวาด และช่าง ๆ อื่นจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ ลักษณะดังกล่าวเป็นงานจิตสาธารณะอย่างเหมาะสมที่จะได้รับเป็นแบบอย่างของความเป็นพลเมือง ของสังคม

4) การสร้างสังคมแห่งความสุขในสังคมภาคเหนือ โดยเฉพาะสังคมในจังหวัดลำพูน และ เชียงใหม่จะได้รับประโยชน์จากการวางระบบการพัฒนาไ้ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ การร่วม คิด การส่งเสริมความคิดเห็นหรือการวางแผนการทำงานร่วมกันในทุกๆ พื้นที่ และเป็นตัวแบบที่โดดเด่นอย่างมากหากมีกิจกรรม โครงการพัฒนา จิตอาสาทำความดีหรือประเพณีนิยมต่าง ๆ การร่วมใจ (ศรัทธา) เป็นจุดเน้นที่สำคัญในการลงมือปฏิบัติงานโดยไม่เลือกข้างปฏิบัติสำหรับผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้องจึงจะสามารถทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาได้ การร่วมแรง การส่งเสริมการทำ ประโยชน์แก่ผู้อื่นแม้ผู้อื่นจะไม่มีทรัพย์สินเงินทองผู้นั้นได้ร่วมแรงในการสร้างประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ การ ร่วมทุน ภายใต้แนวคิดวิถีครูบาว่า หากท่านไม่เงินทองใช้แรงกายเพื่อสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนและ สังคม หากท่านมีทุนจะใช้ทุนเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นซึ่งทำให้ทุก ๆ คนสามารถสร้างประโยชน์ สุขได้เท่า ๆ กัน คือ การสร้างความบริสุทธิ์ ยุติธรรม โปร่งใส และความคุ้มของงบประมาณที่ได้รับไป ว่าคุ้มค่าและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนรวมหรือไม่อย่างไร การร่วมรับผลประโยชน์ เพราะการ ร่วมกันสร้างความสุข และวิถีการดำเนินชีวิตอย่างปกติ เพราะร่วมกันรับผลประโยชน์ที่เกิดองคาพยพ การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายย่อมทำให้สังคมและชุมชนมีระบบการป้องกันตนเองจากการดำเนินชีวิตที่ผิด ไปจากความถูกต้องทำให้สังคม และ การร่วมดูแลรักษา กระบวนการสุดท้ายที่เห็นภาพของอนุรักษ์ และต่อยอดความรู้ที่สืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามคำสั่งสอนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคำสอนเรื่อง ศีลธรรม พรหมวิหารธรรม ขันติธรรม สังคมวัตรธรรม และเกี่ยวกับงดเว้นมังสวิรัตไมทานเนื้อในบางชุมชน ตลอดชีวิต เพราะฉะนั้น การร่วมกันดูแลรักษาจึงเป็นการสืบทอดแนวคิดครูบาทั้งหลาย การร่วมกัน ปฏิบัติตามคำสั่งสอน และยึดถือเป็นแนวปฏิบัติสำหรับคนในชุมชนอย่างพร้อมเพรียงกัน (นฤพันธ์ ญาณิสโร, พระมหาอรุณพล นริสโร, และปิ่นปิ่นทร์ เหลืองพิทักษ์, 2560) ดังนั้น ท่านสามารถ

สร้างตัวแบบในการทำงานเพื่อการพัฒนาสังคมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของเรียนว่า “งานหน้าหมู่” เพราะท่านเน้นและให้ความสำคัญไปที่ชาวพุทธในสังคมนั้นมาช่วยกันและดูแลสังคมร่วมกันเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของสังคมนั้นเอง

5) การยึดมั่นในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดและการดำรงตนให้น่าเลื่อมใสศรัทธาในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ด้วยความที่ครูบาศรีวิชัยที่จิตใจโน้มเอียงไปทางการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐานจนสามารถฝึกตนเองได้ดีตามลักษณะพุทธสาวกที่มีคุณธรรมสูงจึงมักจะอบรมสั่งสอนศรัทธาประชาชนให้ตั้งมั่นอยู่ในศีล 5 ซึ่งเป็นเป็นอริยทรัพย์ เป็นต้นเหตุแห่งความบริสุทธิ์ ทั้งนี้ การเทศนาสั่งสอน พร้อมกับเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการจาริกธุดงค์วัตร ไปตามพื้นที่ป่าเขาทุรกันดาร คือจุดเริ่มต้นของกิจกรรมการบวชให้แก่กุลบุตรตามเส้นทางที่ท่านได้จาริกผ่านไปโดยเน้นหลักธรรม ได้แก่ หลักบุญกิริยาวัตถุ ยึดมั่นในพระธรรมวินัย หลักไตรสิกขา หลักสังคหวัตถุ บารมี 30 ทศ และไม่ประมาทในชีวิต เป็นต้น นอกจากนี้ท่านยังลดภาระอื่น ๆ ที่ไม่จำเป็น เช่น งดการฉันทะ งดหมากเมี่ยง บุหรี่ งดฉันทะตามกำลังวัน และยึดพระนิพพานเป็นหลักชัย ท่านจะสอนให้คนรักและสามัคคีกันเป็นอย่างมาก รวมทั้งการเสียสละ พูดด้วยความจริงใจ การประพฤตินิสัยที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น และการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ (ไพรินทร์ ณ วนา, 2560) ดังนั้น การยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักใหญ่ของการประพฤติปฏิบัติตนเป็นหนทางที่นำไปสู่ความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชาวพุทธได้นำไปเป็นแบบอย่างที่ดี อีกทั้งเมื่อท่านฝึกฝนจนได้รับผลภิกษุมาเผยแผ่หลักปฏิบัติเหล่านั้นไปยังผู้ที่ไกลในเชิงคำสอนต่าง ๆ จนทำให้ชาวพุทธที่พบปะพูดคุยกับได้เห็นปฏิบัติก็ยิ่งมีความเคารพและศรัทธายิ่ง ๆ ขึ้นไป จึงเป็นที่มาของคำว่า การทำหน้าที่ในฐานะพลเมืองที่ดีจากการปฏิบัติตามหลักธรรมและคำสอนของพระพุทธองค์เป็นอย่างดี

สรุป และข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์บทความเรื่องคุณลักษณะความพลเมืองที่ดีของครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นบุคคลต้นแบบของสังคมล้านนาไทยในยุคอดีตที่มีอิทธิพลต่อวัตรปฏิบัติต่อพระสงฆ์และประชาชนในยุคปัจจุบันทำให้ท่านขึ้นแท่นบุคคลที่จะถูกนำเสนอให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกในฐานะผู้ที่ยึดถือและปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและสร้างสรรค์สังคมในทุกมิติให้ได้รับประโยชน์ด้วยความเสมอภาพร่วมกัน เมื่อศึกษาคุณลักษณะความพลเมืองที่ดีและพลเมืองโลกจะสอดคล้องกับคุณลักษณะดังกล่าวอย่างแนบแน่นมากยิ่งขึ้น ทั้งแหล่งที่มา หลักวัตรปฏิบัติ หลักคำสอน การถ่ายทอดและสร้างศาสนทายาท การสร้างต้นแบบทางศิลปกรรมหลายแขนง การรังสรรค์สังคมแห่งวัฒนธรรมใหม่ที่

ทุกคนสามารถร่วมคิดร่วมทำ ร่วมลงแรง ร่วมทุน ร่วมพัฒนาชุมชนและจิตใจจึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะขนานนามว่า ท่านเป็นต้นแบบอย่างยิ่งในด้านความเป็นพลเมืองที่ดีของโลก

References

เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2562). “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” เป็นบุคคลสำคัญของโลกต่อองค์การยูเนสโก. วารสาร มจร.ทริภุญชัยปริทรรศน์. 3 (2), (กรกฎาคม – ธันวาคม) : 106-118.

_____. (2562). เมื่อพระสงฆ์ถูกจับสึก กรณีตัดไม้ไปสร้างวัด กรณีครูบาภิชัยขาวปี. มติชนสุดสัปดาห์ คอลัมน์ ปรีชาญาณคดี. ฉบับวันที่ 20 - 26 ธันวาคม 2562.

นฤพันธ์ ญาณิสโร, พระมหาอรุณพล นริสโร, และปิ่นปิ่นท์ เหลืองพิทักษ์. (2560). กระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักอารยธรรมวิถีของสี่ครูบาในจังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสง่า อธิสโร (ไชยวงศ์). (มปป.). ประวัติ ปฏิปทา ครูบาศรีวิชัย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://www.gotoknow.org/posts/375821> [วันที่ 16 เมษายน 2566].

พศิน อัครเดชโชติ. (มปป.). อนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : http://www.suthep.go.th/travel_view.php?cateid=1&id=43 [วันที่ 16 เมษายน 2566].

ไพรินทร์ ณ วันนา. (2560). การศึกษาแนวคิดและหลักปฏิบัติอารยวิถีของสี่ครูบาในจังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศราวุธ เชื้อนคำ. (มปป.). ประวัติครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <http://www.krutujao.com/data/172.srivichai.htm> [วันที่ 16 เมษายน 2566].

ศุภาวัฒน์ ไชยสา. (มปป.). หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม.[ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : <https://np.thai.ac/client-upload/np/uploads/files/หน่วย3พลเมืองดี.pdf> [วันที่ 16 เมษายน 2566].

สามารถ บุญรัตน์. (2560). อารยธรรมวิถี 4 ครูบา : แนวคิดและกระบวนการพัฒนาสังคมในจังหวัดลำพูน. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (มปป.). ความเป็นพลเมืองในวิถีระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิถีครูบา กับการแก้ปัญหาวิกฤตโลก”

(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566

สุวพันธุ์ จันทรรวงชาติ. (2559). วิหารล้านนาในงานบูรณปฏิสังขรณ์ของครูบาศรีวิชัยตั้งแต่ พ.ศ.2447-2481. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ครูบาเจ้าศรีวิชัย สิริวิชัย. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล : https://www.dharma-gateway.com/monk/monk_biography/kb-srivichai/kb-srivichai-hist-01.htm [วันที่ 16 เมษายน 2566].